

Проблеми викладання іноземної мови в технічних закладах вищої освіти

Ганна Середа

Наш час характеризується глобалізацією всіх сфер життя, зростанням та розширенням суспільно-політичних, економічних, наукових та культурних зв'язків між народами. Це означає, що зростає роль міжнаціональної комунікації у бізнесі, культурі, науці, професійній діяльності та ін. Нині кожна освічена людина розуміє важливість володіння іноземними мовами. Іноземні мови стають одним із головних факторів як соціально-економічного, так і загальнокультурного прогресу суспільства. Тому не дивно, що останнім часом у нашій країні суттєво зріс інтерес до іноземних мов, головним чином, до англійської.

В навчальних закладах України здебільше вивчається англійська мова, яка стала загальноновизнаною мовою міжнародного спілкування як найпоширеніша мова у світі. В листопаді 2023 р. Верховна Рада підтримала в першому читанні законопроект «Про застосування англійської мови в Україні», метою якого є забезпечення «використання англійської мови як однієї з мов міжнародного спілкування на всій території України у публічних сферах суспільного життя» і який стверджує, що «знання англійської мови є однією з ключових компетентностей, необхідних кожному громадянину України для особистого та професійного зростання» [1].

Отже, соціальне замовлення на спеціаліста з вищою освітою і вільним володінням іноземною мовою зростає. Сьогодні випускник закладу вищої освіти (ЗВО) окрім професійних знань повинен мати такий рівень володіння іноземною мовою,

який дозволить йому успішно інтегруватися у міжнародне співтовариство.

У наші дні дуже гостро стоїть питання про підвищення якості освіти, у тому числі і іншомовної. Принцип підпорядкування знання вмінню та практичним потребам є основою сучасної компетентнісної теорії освіти. Мета такого підходу — це спроба привести освіту у відповідність до потреб ринку праці. Компетентнісний підхід зіграв вирішальну роль в становленні всієї європейської педагогічної традиції. Компетентність передбачає здатність здобувачів освіти використовувати засвоєні знання, вміння та навички, а також способи діяльності для вирішення практичних та теоретичних задач.

Наразі іншомовна компетентність є одним із критеріїв відбору при професійному працевлаштуванні, необхідною умовою успішної кар'єри. У зв'язку з цим змінилися вимоги до навчальної дисципліни «Іноземна мова» у немовних ЗВО. Раніше було прийнято розвивати навички читання, перекладу, знання граматики. Це дозволяло спеціалістам отримувати нову інформацію з іноземних джерел. В нинішніх же умовах випускники технічного ЗВО повинні мати також і комунікативну іншомовну компетентність, достатню для спілкування як у побутовій сфері, так і у галузі професійних інтересів. І тому вони мають володіти мовними засобами, певними знаннями професійного і країнознавчого характеру, основами теорії комунікації тощо. Усі необхідні для цього компетентності перераховані у п'ятому розділі Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [2, 3].

Проблеми навчання іноземної мови в немовних навчальних закладах широко розглядаються в іноземних і вітчизняних наукових і методичних публікаціях [4–13].

Вивчення іноземної мови у немовних вузах передбачає оволодіння нею як засобом міжкультурного спілкування для досягнення культурно-освітніх та професійних цілей, а також для самоосвіти у сфері професійних інтересів. Але навчання іноземних мов у немовних ЗВО процес досить складний і має свої особливості.

До технічних ЗВО вступає достатня кількість абітурієнтів зі слабкою іншомовною підготовкою, адже в школі вони були більше зацікавлені у вивченні дисциплін, необхідних для вступу в технічні навчальні заклади. В результаті викладач іноземної мови має справу з групами студентів, які мають різний рівень підготовки, що призводить до нерівного засвоєння матеріалу. Крім того досить часто студенти першого курсу вважають іноземну мову другорядною дисципліною. І лише на старших курсах вони починають розуміти, що у майбутньому їм доведеться стикатися з реальною потребою у вільному володінні іноземною мовою як необхідним інструментом для вирішення своїх професійних завдань. Усвідомлення важливості іноземної мови у майбутній професії призводить до підвищення мотивації до її вивчення. Це лише підтверджує актуальність проблеми формування мотивації як необхідного елементу цілісного педагогічного процесу. Сучасні психологи та педагоги вважають, що якість навчання та його результати залежать, перш за все, від спонукань та потреб індивіда, його мотивації, бо саме мотиви стимулюють людину до активної діяльності заради досягнення певних цілей.

А в другому було проведено анкетування серед студентів 1 та 2 курсів Харківського національного університету радіоелектроніки з метою виявлення цілей вивчення ними іноземної (англійської) мови, в якому взяли участь 108 студентів. Студентам було запропоновано вибрати три найбільш важливих для

них причини вивчення англійської мови з восьми варіантів відповідей. Результати анкетування наведено на рис. 1.

Результати анкетування свідчать, що студенти найважливішими для себе вважають цілі, які пов'язані з майбутньою професійною діяльністю (1, 2 і 3 питання), на другому місці у них цілі загальнокультурні (4, 5 і 6 питання) і лише на третьому — утилітарні (7 і 8 питання). Тобто «шкала цінностей» студентів у вивченні іноземної мови така: професійні цілі — 45,4%, загальнокультурні — 43,8%, утилітарні — 10,8%. Це непогані показники мотивації студентів молодших курсів технічного ЗВО, які вивчають іноземну мову, адже міжкультурна комунікативна компетентність є інтегративною і передбачає не лише знання іноземної мови, а й професійні і загальнокультурні знання. Практика викладання свідчить, що здобувачі вищої освіти старших курсів значно більше мотивовані професійними потребами використання іноземної мови.

Для успішної міжкультурної комунікації окрім володіння іноземною мовою необхідно знати умови спілкування, правила етикету, невербальні форми вираження емоцій носіїв мови, а також мати глибокі фонові знання, у тому числі в галузі культури та історії народу, що говорить цією мовою. Мова є головним засобом спілкування, але не єдиним. Успіх комунікації залежить від багатьох факторів, але майже найважливішим з них є знання культури партнерів по спілкуванню, без якого не можна подолати культурний бар'єр. Під культурою партнерів маються на увазі традиції, спосіб життя, вірування, ідеологія, уявлення про світ (світогляд), систему цінностей, етикет та багато іншого. Поєднання мови та культури народу, що користується цією мовою як засобом спілкування, є обов'язковою умовою оволодіння іноземною мовою. Без фонових знань про країну мови, що вивчається, не можна активно користуватися іноземною мовою. Крім того для досягнення успіху будь-якого діалогу, в тому числі і міжкультурного, необхідні

вміння вести бесіду, розуміння комунікативних інтенцій і невербальних сигналів співрозмовника тощо.

Володіння усіма зазначеними знаннями і уміння використовувати їх в процесі спілкування і є складовими іншомовної комунікативної компетентності.

Студенти факультетів іноземної мови отримують такі знання, бо їх засвоєння передбачається викладанням таких дисциплін, як країнознавство, лінгвокультурологія, теорія дискурсу, теорія комунікації тощо. Здобувачам вищої технічної освіти не викладаються такі дисципліни. Для них найважливішою вважається здібність іншомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах та ситуаціях з урахуванням необхідності професійного мислення. Але коли справа доходить до

реального професійного спілкування, то успіх переговорів, співбесід дуже часто залежить не тільки від професійних знань, а й від знань культури країни мови, якою ведеться бесіда.

Тже специфіка викладання іноземної мови в технічних ЗВО полягає у необхідності дати здобувачам вищої освіти не тільки знання іноземної мови, а й хоча б елементарні відомості про культуру, традиції, етикет, світогляд людей країни, мова якої вивчається, навички спілкування, вміння враховувати комунікативні інтенції співрозмовника, тобто все те, що допоможе їм подолати не тільки мовні, а культурні бар'єри і стати спроможними досягти ефективної міжкультурної комунікації.

Але це не таке вже й просте завдання — в одному лише курсі іноземної мови

Рис. 1. Діаграма за результатами анкетування студентів щодо цілей вивчення англійської мови

забезпечити студентів такими знаннями. Тому здається доцільним включати в самостійну роботу студентів, передбачену робочими програмами, хоча б елементарні відомості з країнознавства, лінгвокультурології, теорії дискурсу, теорії комунікації тощо. Одним з шляхів вирішення цієї проблеми, особливо в умовах дистанційного навчання, може бути розробка методичних рекомендацій до самостійної роботи студентів з посиланнями на джерела, де студенти можуть отримати такі знання, і навіть навчальних посібників, які будуть містити систематизовані навчальні матеріали з лінгвокраїнознавчої тематики, культури спілкування і дадуть змогу студентам отримати уявлення про культуру країни, мову якої вони вивчають, тактики і стратегії мовної поведінки, невербальні сигнали тощо. Це допоможе студентам технічних ЗВО підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови, сформувати іншомовну комунікативну компетентність, досягти рівня, достатнього для практичного використання іноземної

мови у майбутній професійній діяльності, придбати навички спілкування. Адже одним з найважливіших завдань вищої освіти є розвиток прагнення особистості вчитися все життя, оновлюючи та вдосконалюючи отримані знання, вміння та навички. Це стосується як професійних знань, так і знань іноземної мови та навичок міжкультурної комунікації.

Специфікою викладання іноземної мови у технічних ЗВО є необхідність підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови і доцільність викладання іноземної мови як інтегративної дисципліни, яка містить в собі не тільки викладання мови, а й елементи країнознавства, лінгвокультурології, теорії дискурсу, теорії комунікації тощо, що дозволить сформувати у здобувачів вищої освіти іншомовну комунікативну компетентність. Адже в наш час іншомовне спілкування стає суттєвим компонентом професійної діяльності спеціалістів, а мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, які розмовляють цими мовами.

Література

1. *Проект Закону України «Про застосування англійської мови в Україні»* від 13.07.2023 № 9432-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ji09534b?an=2>.
2. *Council of Europe (2020), Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment. Companion volume, Council of Europe Publishing, Strasbourg. Available at URL: https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4.*
3. *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення; викладання, оцінювання*; пер. О. М. Шерстюк; наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
4. *Widdowson H.G. Defining Issues in English Language Teaching* (Oxford Applied Linguistics) (1st ed.). Oxford University Press, 2003. 193 p.
5. *Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes. A Learning-centred Approach.* Cambridge University Press, 2012. 192 p.
6. *Basturkmen H. Developing Courses in English for Specific Purposes.* Published by Palgrave Macmillan, 2010. 172 p.
7. *De Chazal E. English for Academic Purposes: A comprehensive overview of EAP and how it is best taught and learnt in a variety of academic contexts.* Oxford Handbooks for Language Teachers. Published by Oxford University Press, 2014. 659 p.
8. *Rivers W. M. Communicating Naturally in a Second Language: Theory and Practice in Language Teaching.* Cambridge University Press, 1983. 256 p.

9. Харламова Л. С., Чала Н. Д., Ковальова І. В. Сучасні технології викладання іноземних мов у технічних ЗВО // Наук. вісник Льотної академії. Сер.: Пед. науки : зб. наук. пр. Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. Вип. 7. С. 209–215.

10. Шаргун Т. О., Бушко Г. О., Мосіна Ю. С. Сучасні аспекти викладання англійської мови в технічних закладах вищої освіти // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2020. Вип. 70, т. 1. С. 1–15.

11. Кириченко С. В., Овсянко Г. В. Викладання англійської мови для студен-

тів технічних ЗВО в умовах дистанційного навчання // Вісник Запорізького нац. ун-ту. Сер.: Пед. науки, 2020. №3 (36). Ч. II. С. 175–180.

12. Бакум З. П., Пальчикова О. О., Костюк С. С. Навчання іноземних мов: крос-культурний підхід : монографія. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2019. 288 с.

13. Малиновська О. Л., Масон С. Р. Шляхи підвищення ефективності процесу вивчення іноземних мов студентами немовних вищих навчальних закладів // Наук. вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.11. С. 376–381.

25.01.2024

Відомості про автора:

Середа Ганна Юріївна — старший викладач кафедри іноземних мов; Харківський національний університет радіоелектроніки; Харків, Україна; E-mail: hanna.sereda@nure.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1802-2174>